

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

FORMING FUTURE PHILOLOGISTS' PROFESSIONAL COMPETENCE WHILE DISTANCE LEARNING

Стаття присвячена нагальній проблемі якій професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі філології, дослідженню питання на прикладі навчально-виховного процесу студентів факультету іноземних мов у контексті дистанційної освіти, у зв'язку з пандемією COVID-19.

У дослідженні розкривається сутність поняття «професійна компетентність філолога» та його складників, які є есенціальними для працевлаштування після закінчення закладу вищої освіти; розглядаються переваги і недоліки дистанційної системи освіти.

Навчання у форматі онлайн є гнучким та має велику кількість переваг, проте воно є менш структурованим та має значний вплив на мотивацію студентів. Викладачеві треба докладати багато зусиль для того, щоб тримати увагу майбутніх фахівців, адже під час перебування вдома не всі студенти можуть належним чином виконувати поставлені завдання, концентруватись на занятті через велику кількість чинників, що відволікають.

Тому провідним завданням викладача є пошук і використання оптимальних методів та прийомів навчання, спрямованих на виконання навчального плану, згідно з робочою програмою, стосовно надання студентам шляхом проведення практичних занять фахових знань, контроль їх засвоєння. Окрім знань предметів, у майбутніх професіоналів необхідно розвивати також навички креативності, міжособистісної взаємодії тощо.

Так, головна увага у статті приділяється інтеграції основних професійних і загальних компетенцій із практичним їх застосуванням шляхом моделювання наближених до реальних ситуацій в онлайн-форматі.

Дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі наукової, науково-методичної та психолого-педагогічної літератури за темою формування висококваліфікованих фахівців, зокрема філологів; організації дистанційного навчання в закладах вищої освіти, особливо під час вивчення мов.

Ключові слова: гнучкі навички, дистанційне навчання, навчально-виховний процес закла-

дів вищої освіти, професійна компетентність майбутніх філологів, факультет іноземних мов.

The article is devoted to the urgent problem of future specialists' high-quality professional training in the field of philology, on the example of the educational process at the School of Foreign Languages in the context of distance education, in connection with the pandemic COVID-19.

The study reveals the essence of the concept of "professional competence of a philologist" and its components, which are essential for employment after graduation; the advantages and disadvantages of the distance education system are considered in the article as well.

Online learning is flexible and has many advantages, however, it is less structured and has a significant impact on students' motivation. The teacher should make a lot of effort in order to keep future professionals' attention because of being at home, not all students have the opportunity to properly perform tasks, to concentrate at the double periods due to a large number of distractions.

In connection with the above, the main task of the teacher is to find and use the best methods and techniques of teaching, aimed at implementing the curriculum, to provide students with practical classes of providing professional knowledge and control its mastery. In addition to subject knowledge, future professionals also need to develop skills of creativity, interpersonal interaction, etc.

So, the main idea of this article is to integrate basic professional and general competences with their practical application by modeling close to real situations in an online format.

The research is based on the theoretical analysis of scientific, methodical, psychological and pedagogical literature on the topic of highly qualified specialists' training, in particular philologists; organization of distance learning in higher education institutions, especially while language learning.

Key words: distance learning, educational process of higher education institutions, flexible skills, professional competence of future philologists, School of Foreign Languages.

УДК 80: 378.018.43.091.33
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/1.15>

Байбекова Л.О.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри методики та практики викладання іноземної мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Шастало В.О.,

канд. філ. наук,
доцент кафедри методики та практики викладання іноземної мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі модернізації процесу професійної освіти, зокрема філологічної, основною метою є підготовка висококваліфікованого, компетентного фахівця, здатного до критичного, оперативного та креативного мислення в контексті виконання професійних обов'язків, запобігання конфліктам, подолання останніх та виходу з нестандартних ситуацій під час трудової

діяльності. Особливої актуальності цей процес набуває в рамках епідемії, яка зумовлює перехід до дистанційної форми навчання. Саме це ускладнює процес інтеграції здобутих знань із практичним застосуванням та командної роботи, яка обмежується чатами й онлайн-спілкуванням. Так, натепер, беручи до уваги основні вимоги ринку праці, ключовими аспектами для працевлаштування є володіння не тільки знаннями з окремої

галузі (навички *hard skills*), а й навичками ведення комунікації та співпраці (*soft skills*). Отже, питання підготовки всебічно розвиненого фахівця, який досконало володітиме професійними компетентностями, значно ускладнене дистанційним форматом навчання і детермінує проведення наукових досліджень у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз досліджень В. Осадчого, Г. Панченко, О. Рязанцевої, Г. Татарчук та інших дозволив дійти висновку, що дистанційна освіта стрімко розвивається і є пріоритетним напрямом еволюції процесу здобуття знань у всьому світі.

Такі науковці, як О. Вовк, С. Ніколаєва й інші, присвячували свої роботи проблемі підготовки фахівців у галузі філології, питання навчання майбутніх учителів мов досліджували В. Коваль, Т. Тарасова й інші. Процес навчання майбутніх перекладачів був предметом вивчення І. Алексєєвої, О. Каде, В. Комісарова й інших.

Н. Болюбаш, Д. Боухнік, Т. Маркус та інші цікавилися вдосконаленням процесу надання студентам знань із філологічних дисциплін під час онлайн-навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри вагомий внесок великої кількості дослідників у розвиток системи професійної дистанційної освіти, зокрема філологічної, явище комплексної інтеграції навичок галузевих знань із гнучкими навичками спілкування та взаємодії, есенціальне для працевлаштування, залишається малодослідженим.

Мета статті – визначити й описати ключові аспекти підготовки висококваліфікованих філологів під час дистанційної освіти. Окреслена мета передбачає виконання таких завдань, як: проведення аналізу процесу дистанційної освіти в закладі вищої освіти (далі – ЗВО); з'ясування сутності поняття «професійна компетентність філолога», характеристики його складників; практичного застосування студентами здобутих фахових знань та сформованих навичок під час онлайн-навчання.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на неможливість продовження аудиторного навчання в закладах вищої освіти у зв'язку з пандемією, перед викладачами і здобувачами вищої освіти постала нагальна потреба перейти до онлайн-навчання. Тому обсяг завдань викладача значно збільшився, постала необхідність пошуку максимально ефективних методів, прийомів і форм роботи.

Так, першим етапом нашого дослідження є тлумачення терміна «дистанційна освіта», яка ще має назви «дистанційне навчання», а інколи навіть «теленавчання», детермінує технологію навчання з використанням комп'ютерних програм (найпопулярнішими серед яких є *Google meet*, *Zoom*, *Skype*

тощо), створює інформаційне середовище для великої кількості людей із метою обміну інформацією [7; 8; 11]. Охарактеризуємо основні недоліки і переваги дистанційного навчання.

Найсуттєвішими недоліками онлайн-освіти вважаємо:

- технічне забезпечення та низьку якість зв'язку – саме ці недоліки можуть заважати навчанню (не можливість почути/побачити викладача, перевірити виконані завдання);

- відсутність належного контролю з боку викладача за виконанням завдань з урахуванням академічної доброчесності;

- шкода здоров'ю, адже за умови проведення всіх занять загальна кількість часу, проведеного за монітором, становить щонайменше шість годин, це без урахування часу на виконання домашніх завдань із використанням гаджетів;

- психоемоційний стан – характеризується відсутністю живого спілкування з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, спілкування із друзями та знайомими також здебільшого зводиться до сидіння перед екраном, що відбивається на настрої, зумовлює приступи агресії, депресії тощо.

Проте в дистанційному навчанні є низка переваг, адже завдяки такій системі здобувачі вищої освіти мають можливість доступу до великої кількості джерел інформації, з якою вони можуть розпочати роботу навіть під час заняття, що значно підвищує рівень володіння навичками самонавчання.

Основними перевагами дистанційної освіти вважаємо:

- технологічність – уже після закінчення університету майбутні філологи зможуть значно ефективніше використовувати комп'ютерні технології та швидше адаптуватися до змін цифрового простору і вимог до використання інноваційних технологій;

- соціальну рівність – студенти можуть бути присутніми на занятті незалежно від місця проживання та стану здоров'я;

- підвищення творчого потенціалу студентів – під час проведення дистанційних занять домашнє завдання також переважно рекомендується для виконання із застосуванням технологій (на заняттях з англійської мови на факультеті іноземних мов завдання може бути «опрацювати нову лексику», а студенти, залежно від своїх побажань та здібностей, самі обирають спосіб його виконання – презентація, відеодіалог, вірш, твір тощо).

Отже, як і будь-яке явище, дистанційне навчання, зважаючи на наявність позитивних та негативних моментів, знаходить своїх прихильників та ненависників.

Другим етапом нашого дослідження є опис сутності поняття «професійна компетентність філолога», яку прийнято вважати набором певних професійних (мовна, мовленнєва, методична)

і особистісних (культурологічна, комунікативна, інформаційна, пізнавальна, креативна тощо) компетенцій. Філолог – знавець мови, який може легко знайти бажану сферу діяльності (перекладознавство, викладання, копірайтинг, редагування текстів, літературна творчість тощо). Тобто, як і в будь-якій сфері професійної діяльності, кожній людині необхідні фахові знання (у даному разі мов і літератур) і так звані «софт скіли», або «гнучкі/м'які навички», до яких відносять якості особистості, які допомагають або заважають застосовувати здобуті предметні знання на практиці. Саме «софт скіли» можуть допомогти успішно пройти співбесіду, побудувати конструктивну розмову, ефективно працювати в команді, критично мислити, творчо підійти до виконання завдань, запобігти конфлікту або владнати професійний конфлікт. Загалом, саме гнучкі навички відіграють ключову роль у кар'єрі людини, визначають засади організаторських здібностей та лідерських якостей, які сприятимуть просуванню кар'єрними сходами.

Оскільки факультет іноземних мов, у межах якого проводилося дослідження, на даному етапі цілком працює в дистанційному режимі, то викладачам доводиться знаходити не тільки шляхи навчання, а і способи формування професійної адаптованості майбутніх філологів.

Зважаючи на це, наступним етапом дослідження є наведення практичних прикладів вправ, які застосовуються викладачами Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, щоб водночас покращити засвоєння лексико-граматичного матеріалу студентами і сприяти розвитку навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Для майбутніх перекладачів здебільшого надаються складні для перекладу фрагменти, наприклад ті, які містять гру слів тощо («кохання-зітхання» (укр.), «любовь-морковь» (рос.), студенти надавали англійські варіанти, серед яких був, наприклад, "Love-dove"). Іноді перекладачам надавалася неправильна інформація, їм треба було швидко визначити помилку і виправити її (вони не знали про її наявність – головною метою була швидка реакція): «Я був у Нью-Йорку, столиці Америки» – студент мав швидко зорієнтуватися і відповісти приблизно так "I have been to New York that is often confused with the capital of the USA". Також іноді майбутнім перекладачам задавалися або слова, які вони з великою ймовірністю не знають (як-от назва виду риби або птаха), тоді треба було не панікувати, а знайти вихід, хоча б перекласти слова як "fish" або "bird" відповідно.

Для майбутніх викладачів англійської мови здебільшого надавалися завдання стосовно розподілу часу (переказати текст за 1 хвилину і водночас не дивитись на годинник), що в майбутньому

дозволить вкладати весь необхідний матеріал в рамки відведеного проміжку часу. Також викладач іноді виправляв з упевненою інтонацією правильну відповідь студента на неправильну. У цьому разі очікуваною була реакція ввічливого заперечення викладачу з аргументацією свого варіанта (на превеликий жаль, лише незначна кількість студентів справлялися з таким видом завдання, адже вони здебільшого сприймають на віру всі вправлення). Ще одним завданням було надання для перекладу речення «Я співаю», студенти були розділені на групи (у програмі Zoom), надавався час і потім кожна група, попередньо обговоривши варіанти, пропонувала остаточний. Звичайно, правильною відповіддю є три переклади, адже не зрозуміло без контексту проміжок часу, у який відбувається дія ("I am reading (now)", "I read (every day)", "I have been reading (for 3 hours)"), на цьому прикладі яскраво продемонстровано відпрацювання теперішніх часових форм англійського дієслова, навичок роботи в команді, висловлення власної думки, критичного мислення. Із цього можна зробити висновок, що лише комбінація професійних і особистісних компетенцій формує професійну компетентність, яку можна і треба розвивати як під час очного навчання, так і в умовах упровадження дистанційної системи освіти.

Висновки. Забезпечення високої якості професійної підготовки майбутніх філологів, як результат, сформованість їхньої професійної компетентності, у контексті дистанційної освіти полягають у застосуванні студентами на практиці (під час онлайн-занять) здобутих знань. Це видається можливим завдяки викладачеві, який моделює наближені до реальної професійної діяльності ситуації, спонукає майбутніх фахівців до використання не тільки лексико-граматичного матеріалу, включеного до робочої програми, а й «софт скілів» (гнучкі навички взаємодії). Зважаючи на сучасні вимоги роботодавців, саме такий метод навчання, на наше глибоке переконання, зумовить на ринку праці наявність висококваліфікованих фахівців у галузі філології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєва І.С. Професійний тренінг перекладача. Санкт-Петербург : Союз, 2001. 288 с.
2. Болюбаш Н.М. Розробка дистанційного курсу засобами інформаційного середовища Moodle. *Наукові праці. Педагогіка*. 2010. Т. 136. № 123. С. 19–27.
3. Вовк О.І. Комунікативно-когнітивна компетентність майбутніх філологів: нова парадигма сучасної освіти. Черкаси, 2013. 500 с.
4. Коваль В.О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах. Умань, 2013. 455 с.
5. Комісаров В.Н. Сучасне перекладознавство. Москва : ЕТС, 2001. 424 с.

6. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов і культур. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

7. Осадчий В.В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2009. Вип. 2. С. 190–207.

8. Панченко Г.Д. Інформаційно-освітнє середовище в професійній підготовці вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 69–81.

9. Рязанцева О.В. Уміння викладача дистанційної системи освіти, необхідні для успішної комунікативної взаємодії з учасниками навчального процесу. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 531–534.

10. Тарасенко Т.В. Реалізація педагогічних умов формування професійної культури майбутніх учителів-філологів. *Перспективи розвитку науки*. 2011. С. 130–134.

11. Татарчук Г.М. Інституціоналізація дистанційного навчання. *Освіта*. 2000. № 1. С. 63–72.

12. Bouhnik D., Marcus T. Interaction in distance-learning courses. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2006. № 3. P. 299–305.

13. Kade O. *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1981. 226 s.